

Definicja człowieka

Teoretyczne wprowadzenie do lekcji

Czy można podać jedną, wyczerpującą definicję człowieka? Człowiek jest istotą tak bogatą, tajemniczą, że każde ujęcie go za pomocą definicji co najwyżej podkreśli tylko jeden aspekt naszego człowieczeństwa. Próby charakterystyki natury ludzkiej, które pojawiły się z myśli filozoficznej, są niezwykle bogate: od określeń sprowadzających człowieka do wymiaru tylko biologicznego, materialnego, do określeń, w których nawet istnienie naszego ciała jest czymś nienaturalnym dla człowieka – jest ono tylko naszym więzieniem, a dokładniej dla naszej duszy, ponieważ to ona stanowi naszą istotę. Obecnie filozofowie próbując scharakteryzować istotę człowieka uwzględniają oba wymiary naszego bytu: zarówno naszą cielesność, jak i duchowość. One tworzą w nas niezwykłą jedność.

Człowiek jest osobą, co według klasycznej definicji Boecjusza oznacza, że jest indywidualną substancją natury rozumnej. Definicja ta wymienia w naturze osoby trzy rysy (człony): substancjalność, indywidualność i rozumność. Substancja określa samodzielność bytu ludzkiego, oznacza to, że człowiek nie może być traktowany jako przypadłość, element składowy innego jestestwa, np. embrion ludzki w łonie matki nie jest dodatkiem, przypadłością osoby matki, ale odrębnym człowiekiem. Indywidualność podkreśla, że osoba ludzka jest jedyna i niepowtarzalna w swej specyfice, życiu wewnętrznym, wyborach, urzeczywistnianych wartościach. Elementem konstytutywnym jest rozumność, czyli zdolność do tworzenia pojęć, formułowania sądów, rozumowania. Rozumność przez niektórych filozofów rozumiana jest szerzej jako określenie wszystkich możliwych duchowych zdolności człowieka, takich jak miłość, zdolność wyboru dobra, współczucie.

Cele lekcji

Cel ogólny: Charakterystyka natury człowieka.

Cele szczegółowe: **uczeń wie**, co stanowi istotę człowieka;

uczeń rozumie, co stanowi dwa wymiary bytu człowieka;

uczeń potrafi podać, co stanowi o indywidualności człowieka;

postawy –kształtuje postawę szacunku dla życia i godności człowieka.

Metody dydaktyczne zastosowane na lekcji: analiza tekstu, metoda problemowa, rozsypanka, można zaprojektować pracę w grupach (ćw. 39).

Bibliografia:

I. Bittner, *Filozofia człowieka. Zarys dziejów i przegląd stanowisk*, Łódź 2000;

W. Szewczyk, *Kim jest człowiek? Zarys antropologii filozoficznej*, Tarnów 1998, s. 38-45.

Ćwiczenie 39

Na podstawie krótkich opisów człowieka (większość z nich pochodzi z pracy W. Szewczyk, *Kim jest człowiek? Zarys antropologii filozoficznej*, Tarnów 1998, s. 41-45) postaraj się podać określenie człowieka na wzór: człowiek to *istota rozumna*.

- a) Człowiek to ..... (Tales) Określenie to zostało sformułowane przez filozofów jońskich. Wyraża tę prawdę, że w człowieku są te same pierwiastki chemiczne, które są w kosmosie, a więc ciała stałe: żelazo, wapień; ciecze: kwas solny; gazy: tlen, wodór itp.
- b) Człowiek to istota ..... (M. Scheler) Koncepcja ta akcentuje w człowieku jako element najbardziej istotny nie rozum, ale sferę uczuciową (uczucia, wola, dążenia). „Miłośnik poprzedza znawcę”. „Nic nie jest poznane, co wcześniej nie jest

kochane”. „Współodczuwanie” sercem ma dwie formy: zdolność współradowania i współcierpienia.

- c) Człowiek to istota ..... (Arystoteles, K. Marks) Akcent w tym określeniu położony jest na społeczny wymiar człowieka, jego relacje i zależności z innymi ludźmi, a także ze społeczeństwem. O ile Arystoteles umieszczał to określenie na płaszczyźnie ontycznej, o tyle Marks na płaszczyźnie gospodarczej i historycznej.
- d) Człowiek to istota ..... (J. Huizinga) Natura człowieka wyraża się nie tylko w tym, co człowiek tworzy jako wytwory konieczne do życia, np. techniczne, bo to jest tylko „imitacja” produkcji zwierząt w zakresie ich potrzeb, ale w tym, co człowiek tworzy pozaużytkowo, jako formy kultury, szczególnie szeroko rozumianej zabawy, rozrywki. Określenie to ostatnio często powtarza się w związku z tzw. nudą dobrobytu i problemami wolnego czasu.
- e) Człowiek to istota ..... (E. Casirer, K. Jaspers) Człowiek jest istotą, która tworzy symbole, mity, które wyrażają wiekowe tradycje ludów, szczepów. Człowiek ma równocześnie zdolność do odczytywania szyfru symboliki świata.
- f) Człowiek to istota ..... (R. Otto, M. Eliade) Człowiek jest z natury otwarty na transcendencję. Nie ma kultury, w której nie istniałby element kultu. Życie ludzkie nie ogranicza się tylko do tej rzeczywistości, w której obecnie żyje, człowiek pragnie przezwyciężyć śmierć i żyć wiecznie.
- g) Człowiek to istota ..... (A. Smith) Określenie ujmujące człowieka od strony jego wytworów i to wytworów ekonomicznych, utylitarnych, zrodziło się pod wpływem obserwacji rozwijających się społeczeństw świata kapitalistycznego, rządzonych przez pieniądź. Ideałem Smitha jest „człowiek przedsiębiorczy”.
- h) Człowiek jako ..... (G. Marcel) Definicja Marcela akcentuje stałą zdolność człowieka do rozwoju i doskonalenia siebie. Człowiek jest istotą dynamiczną, a nie statyczną.
- i) Człowiek jako istota ..... (G.W.F. Hegel) Człowiek jest dzieckiem, owocem dziejów. Zmienia się i staje. Nie jest ani przedmiotem, ani częścią świata. Jest panem albo niewolnikiem. Tworzy dzieje i siebie przez pracę i walkę.
- j) Człowiek to istota ..... (Sokrates) Człowiek to istota, która musi ustawicznie, w każdej chwili badać i roztrząsać warunki swojego istnienia. Sokrates w *Obronie* stwierdza: „Ja sam z sobą rozmawiam i własne i cudze zdania roztrząsam, a beżmyślnym życiem żyć człowiekowi nie warto”.
- k) Człowiek to istota ..... (S. Kierkegaard) Określenie powtarzane często w różnych odcieniach słownych przez egzystencjalistów. Przeżywanie siebie, swojego konkretnego bycia stanowi, ich zdaniem, rys ludzkiej egzystencji.
- l) Człowiek to istota ..... (B. Pascal) „Człowiek jest – wielki i nieporównany, a zarazem i obmierzły”. „Cóż za monstrum jest tedy człowiek? Co za osobliwość, co za potwór? Co za chaos, co za zbieg sprzeczności, co za dziw! Sędzia wszechrzeczy – bezbronny robak ziemi, piastun prawdy – zlew niepewności i błędu, chluba i zakąła świata”.
- m) Człowiek to istota ..... (M. Buber) Moje „Ja” potrzebuje drugiego „Ty” do urzeczywistnienia swojej pełni. Co najbardziej charakteryzuje relacje „Ja-Ty”. Cechą takiego spotkania jest odkrycie inności drugiego „Ty”. Ono jest nieredukowalne do mojego „Ja” i zawiera w sobie takie pokłady dobra, których istnienia nawet wcześniej nie podejrzewałem. I w tym samym momencie odkrywam swoje największe powołanie. Skoro spotkane „Ty” jest tak niezwykle, tak inne, tak wypełnione dobrem, to od tej chwili nie pozostaje mi nic innego jak tylko troska o to dobro. Zapominam jakby o swoim „Ja”. Ono już nie jest na pierwszym miejscu. Jednocześnie moje „Ja” wchodzi na drogę

najpełniejszego swojego rozwoju, w stronę realizacji wszystkich swoich duchowych możliwości.

- n) Człowiek to istota ..... (D. von Hildebrand) Człowiek jako osoba posiada jakieś wartości jakościowe, jest np. wielkoduszny, mądry, zdrowy itp. Może też obcować lub zjednoczyć się z przedmiotami, będącymi nosicielem wartości – jest to zjednoczenie w pełni przeżyte, które zakłada wcześniejszy akt poznania wartości, poruszenie emocjonalne spowodowane nimi oraz odpowiedź na nie. Szczególną formą zjednoczenia z wartościami, w której osiągamy najściślejszą jedność z dobrem, jest wspólnota Ja-Ty jako wynik relacji z ukochaną osobą. Człowiek także tworzy dobra, które stają się nośnikami wartości.
- o) Człowiek to istota ..... (V. Frankl) Człowiek nie może być rozpatrywany w sposób abstrakcyjny, ponieważ jego istnienie rozgrywa się tu i teraz w świecie. Nie może być również sprowadzony do kategorii tylko logicznych, fizykochemicznych lub społecznych. Podczas gdy dla Freuda najważniejszą potrzebą i zasadą życia była „potrzeba przyjemności”, a dla Adlera „potrzeba znaczenia”, według Frankla źródłem dynamizmu człowieka i jego najważniejszą potrzebą jest dążenie do sensu. Punktem wyjścia do odnajdywania sensu jest refleksja nad sobą: „Poznaj samego siebie”, ale należy pójść dalej: „Stań się tym, kim jesteś”.